

DOMENICO LOSURDO (1941–2018)

28. června 2018 uzavřel svou neobyčejně produktivní badatelskou a pedagogickou dráhu Domenico Losurdo, marxista, filosof a historik myšlení. Jeho bibliografie obsahuje bezmála šedesát knižních titulů, které se tematicky rozprostírají od problematiky německého idealismu přes téma moderní revoluce až po otázku možné podoby současného komunistického hnutí, socialistického státu či třídního boje.¹ O významu Losurdova díla svědčí i to, že zvláště v posledním desetiletí jsou jeho práce překládány takřka záhy do francouzštiny, angličtiny, resp. němčiny. I z hlediska šíře záběru se zde nutně omezíme jen na vybrané práce a témata Losurdových analýz.

Pokud lze najít nějaké obecnější východisko většiny Losurdových prací, pak je to tradice německého idealismu a především Hegelovo filosofické dílo, zvláště ze zorného úhlu jeho interakce s odkazem Francouzské revoluce. Druhým charakteristickým rysem je jeho setrvalá polemika s liberalismem a zvláště s tím, co nazve „revizionismem“ v liberálně-konzervativní historiografii, která se systematicky pokouší interpretovat revoluční výbuchy jako jakousi anomálii či nemoc dějin a konfrontuje je s údajným přirozeným vývojem liberálních společností.²

Hegel je pro Losurda nepochybně zakladatelem progresivního moderního myšlení, což platí pro celou jeho intelektuální dráhu, tedy i pro jeho pozdní období, dříve chá-

¹ Domenico Losurdo, *Antonio Gramsci dal liberalismo al «Comunismo critico»* (Roma: Gamberetti, 1997). Domenico Losurdo, *La lotta di classe: una storia politica e filosofica* (Roma: Laterza, 2013).

² Domenico Losurdo, *Il revisionismo storico. Problemi e miti*, Roma-Bari, Laterza, 1996. (Fr. vyd. *Le révisionisme en histoire: problèmes et mythes* (Paris: Albin Michel, 2006)).

pané jako konzervativní.³ O tom svědčí zvláště dva Hegelovy „vynálezy“ – důraz na skutečnou či reálnou svobodu oproti svobodě pouze formální a tzv. identita mezi racionálním a skutečným, kterou ovšem Losurdo neinterpretuje ve smyslu prosté shody, ale spíš ve smyslu požadavku, aby se to, co je skutečné, teprve stalo racionálním. Losurdo zde znovu a stále konfrontuje Hegela s tradicí liberalismu, jehož obhajoba svobody se týká pouze či především vlastnických (a tedy jen v jistém smyslu privilegovaných) práv a zcela opomíjí jiná (zásadnější) práva a svobody, jichž se individuum může dovolávat. Druhým výrazným momentem, který Losurdo na Hegelovi oceňuje, je pozitivní role, kterou Hegel připisuje jak revolucím zdola, tak i shora, tj. ze strany státu či královské moci. Pro Losurda Hegela nakonec není důležitý původ těchto revolucí, ale jejich progresivní charakter, který spočívá v univerzalizaci skutečné svobody, což je jen jiný výraz pro slavný Hegelův pohyb světového ducha.

V polemických dějinách liberalismu⁴ pokračuje Losurdo i ve své patrně nejnámější knize, kde provádí jakousi proti-historii liberalismu, v níž analyzuje jeho odvrácenou, temnou stranu – pozitivní vztah k otrokářství, rasismu a sociální disciplinaci/segregaci „nepřízřusobivých“. Tak např. John Locke, pro někoho pravý to šampión svobody, tolerance a boje proti absolutistické moci, se z tohoto pohledu jeví jako jeden z prvních zastánců rasové likvidace Indiánů, otrokářství, dětské práce a pronásledování chudých. Odtud i (ale možná jen zdánlivý) paradox, v němž liberalismus figuruje jako obhájce nutnosti nesvobody pro určitou část lidstva, zatímco mnozí teoretici monarchické moci (Bodin) naopak kritizují zotročení jako zhola nepřijatelnou existenci absolutní moci jednoho člověka nad druhým. Losurdo nám tak ukazuje, jak jsou dějiny liberalismu poznamenány soustavným a systematickým upíráním svobody pro celé národy, kmeny či sociální skupiny. Svobody liberalismu zkrátka nejsou pro každého.

Patrně největší rozruch a kontroverze vyvolala jeho kniha o Stalinovi, která byla mnohými označena za obhajobu této jedné z nejvýznamnějších politických figur 20. století.⁵ Losurdův zájem ovšem rozhodně nespočíval v nějaké obhajobě či omlouvání Stalinova režimu a jeho činů, ale především ve sledování přesně toho, co je obsaženo v podtitulu knihy – postupné („černé“) mytologizace a proměny Stalinova profilu v průběhu studené války za pomoci toho, co Losurdo vtipně nazývá „reductio ad Hitlerum“. Je pozoruhodné, že se Losurdo nevyhýbá žádnému z nejkontroverznějších problémů Stalinovy politické kariéry – čistkám ve třicátých letech, hladomoru na Ukrajině, katyňskému masakru či tzv. spiknutí doktorů. Losurdo pečlivou kontextualizací ukazuje, že veškerá zla, která jsou Stalinovi připisována z pozic západních liberálních společností,

³ Domenico Losurdo, *Hegel e la libertà dei moderni*, (Roma: Editori Riuniti, 1992). (Angl. vyd. *Hegel and the freedom of moderns* (Durham: Duke University Press, 2004)).

⁴ Domenico Losurdo, *Contro storia del liberalismo*, (Roma-Bari: Laterza, 2005). (Angl. vyd. *Liberalism: a counter-history* (London: Verso, 2011)).

⁵ Domenico Losurdo, *Stalin. Storia e critica di una leggenda nera*, (Roma: Carocci, 2008). (Fr. vyd. *Staline: histoire et critique d'une légende noire*, (Bruxelles: Les éditions aden, 2011)).

lze velice dobře adresovat právě i historickému dědictví těchto společností. Losurdo ovšem nezůstává jen u této konfrontace, ale sám se pokouší o konceptualizaci Stalinova režimu, jež poměrně výstižně charakterizuje jako „developmentalistickou diktaturu“.

V Losurdově obhajobě progresivního, revolučního myšlení, jež má své kořeny u Hegela a jehož nejvýznamnějším dědicem je ve 20. století marxismus, ovšem nejde o prostou rehabilitaci tváří v tvář liberálně-konzervativní reakci. Spíše naopak právě tento ideový proud je chápán jako nejvýznamnější výdobytek evropských moderních dějin, jehož odkaz musí být nejen uchován, ale dále rozvíjen. Losurdův příspěvek k této snaze je neoddiskutovatelný. V jeho osobě tak odchází významný představitel progresivního proudu 21. století.

Jiří Růžička